

Landskap: Småland

Upptecknat av: folkskoll. G. A. Hartman

Härad: P. Möre

Adress: Pellamåla, Vissefjärda

Socken: Vissefjärda

Berättat av: m. uppt. s. minne

Uppteckningsår: 1949

Född år 1888 i Fåglaxjö, Vissefjärda

Kv okfiske.

s. 1-30

LUF 67.

ACC. N:R M. 10916: /.K R O K F I S K E.L U F 67.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Vad jag här kommer att skildra kommer att beröra krokfiske i ett antal sjöar inom Vissefjärda socken, den del av socknen som kallas Kåraböket, vilket är min födelsebygd. Ända sedan den tidigaste barndomen har jag varit intresserad av fiske, särskilt då fiske med krok av alla slag, och uppteckningen kommer att skildra mina egna erfarenheter mest, men i några avseenden skall jag beröra sådant, som jag uppsnappat vid samtal med en eller annan ortsbo.

Vissefjärda socken är mycket stor, c:a 26,000 hektar, och har i stort sett kuperad skogsterräng. Därför har socknen också blivit begåvad med ett synnerligen stort antal sjöar, större och mindre, av vilka den största är sjön Törn, vilken är närmare 1 mil lång. Andra större sjöar är Wätterhövden, Sidlängen samt Skepen, samtliga inom Kåraböket. Den förstnämnda ligger inom Lyckebyåns vattensystem, de tre senare hör till Wättrabyåns källsjöar inom vår socken. De allra flesta av nära hundralet sjöar i socknen är små, de flesta skogssjöar, här kallade gölar, och den allra

ACC. N:R M. 10916:2.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

minsta är troligen Guttamåla grytan, en kilometer från Pellamåla skola, och denna göl har en fri vattenyta av endast något hundratl kvm. Namnet tyder ju på att den är liten. Av andra smågölar, där jag själv någon gång bedrivit fiske i någon form kan nämnas Madgöl, Torrgöl, Korsgöl och Smedgöl. Av sjöarna har jag fiskat bl. a. i Fåglasjö-sjön, Hammarsjön, Skepen och Nätterhövden. Mina uppgifter berör tiden från slutet av 1800-talet fram till närvarande tid.

Här i denna bygd är det bara bönder med i regel små gårdar, och en del av dessa bedriver nu fiske till husbehov. Förr var antalet fiskande bönder större, ja egentligen bedrev alla då fiske antingen ständigt eller någon tid av året, t. ex. på våren i leken. Och så har vi också sådana av befolkningen, som inte hade del i fiskevattnen men ändå bedrev något slag av fiske för att bättra på den klena kosten. Och för dessa senare har väl krokfiske ställt sig närmast i förgrunden av de olika sätten att fånga fisk, då detta slag av fiske kunde ske med de allra billigaste och enklaste redskapen: mete, angelfiske, ståndkrokar ("stabbakrokar" samt ålrevar. Senare tillkom fiske med drag samt allra sist spinnfiske med moderna spön och tillhörande drag.

ACC. N:R M.10916:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Fisket i insjöarna i socknen har aldrig varit delat, varför var och en fiskat var som helst. För c:a 10 år sedan började på initiativ av dåvarande fiskerikonstulent Klas Ahlmér i Kalmar bildas s.k. gemensamhetsfiskerier, och av dessa kan nämnas Törns och Törngöls, Nätterhövden-Lillsjöns, Hammarsjön-Pellamålagölen, Sidlångens m.fl. Orsaken därtill var att långväga personer kom och särskilt vintertid skadade göddfisket. Nu har inga fiskerier i gemensamhetsfiskerier andra än strandägare och sådana icke strandägare, som genom att lösa licens fått tillfällig rätt att fiska, i regel endast med spö. Upptecknaren har dock fått medgivande att för licens av tio kronor om året fiska dels med spö, dels med två st. ryssjor, två st. nät samt en st. långrev. I stället för långrev tog jag och bytte den mot rätt att sätta ut 10 st. ståndkrokar, då detta fiskesätt kan äga rum av en ensam person. Gemensamhetsfiskerier har sålunda effektivt hindrat tjuvfiske i sina vatten samt arbetat på att förmera fiskbeståndet genom inplantering dels av sådana fiskslag, som förut dans i sjöarna, såsom gädda, dels inplanterat sådan fisk, som tidigare ej levat där, t.ex. sik (storsik), sutare, röding o.a. Även kräftor, som icke tidigare har funnits i västra sockendelen, har inplanterats.

ACC. N:R M10916:4FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Våra insjöar är antingen sådana med steniga stränder eller också har de sankar, med gungfly. Det är särskilt gölarna, som är gyttjiga. Alla har fräken, säv och vass, mest fräken och säv. Näckrosor ("schauningar") av vit eller gul färg är också allmänt förekommande. Vid gölarnas stränder ligger det "fällor" utåt sjön, träd som fallit omkull utåt. I många av sjöarna har man hittat stenåldersbåtar, katsor har också kunnat iakttagas vid lågvattenstånd. Allt tyder på att folk i denna bygd utövat fiske i sjöarna sedan mycket länge tillbaka.

Som redan sagts så har fisket inte utövats annat än till husbehov, fast även nöjesmomentet varit med, särskilt då det gällt småpojkar eller folk med stillasittande yrken, lärare, hantverkare, samt av sommargäster från städerna, hemma på besök i födelsebygden. Genom bildandet av gemensamhetsfiskena har möjligheterna till husbehovs- och nöjesfiske för de icke starndrättsägande starkt beskuren. I sjön Törn lämnar man ut mycket stort antal fiskelicenser medan i t. ex. Nätterhövden endast uppt. har sådan. Men för dem som inte lyckats få licens står en mängd andra fria sjöar till förfogande. Dessa utnyttjas också både vinter och sommar i största möjliga utsträckning, t. o. m. av folk från avlägsna orter.

ACC. N:R M. 10916:5.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I det följande kommer jag att något beskriva de olika slags krok-
fisken, som förekommit och ännu förekommer i sjöarna här, ett i sänder.

Metning med spö.

Det är i regel småpojkar, som sedan tidernas begynnelse fiskat på
detta sätt, men också vuxna, både män och kvinnor, idka det för nöjes el-
ler av annan orsaks skull. I min barndom gick det så till - jag var sex
år, då jag metade opp min första fisk - att man skar sig ett smalt spö
av björk eller hassel, antingen hemma i förväg, varvid man då skalade
det mesta av "metraften" samt lät den torka, innan den användes. Eller
tog man rev, flöte samt krok med sig i fickan, och framkommen till sjön
letade man opp och skar ett passande spö. Ofta hade man vid de sjöar,
man mest besökte, en raft, som vid hemfärden lämnades, sedan man först lös-
gjort "metsnona" och stoppat i fickan. Man skilde på två slag av mete:
landmete och "ekmete", det senare från en båt, eka. Det förra bedrevs i
sjöar och gölar långt från hemmet, i barndomens sjö hade vi eka, och där
kunde man lugnt och utan ansträngning slänga ut reven, var man behagade.
Landmetade man, var det att komma ut så långt, på en sten eller ett gung-
fly eller en fälla, att man räckte att slänga ut utanför fräkenkanten

ACC. N:R M. 10916:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

eller utanför schåningarna, så att inte kroken fastnade. De eventuella fiskarna stoppade man antingen i fickan eller kastade dem opp på landbäcken. Då kunde det hända att fiskarna hoppade ner i vattnet igen eller kom bort i riset på stranden. Eller, som hände en gång, åts upp av en snok, så fort de kastades upp, vilket jag själv råkade ut för. Man sprang barfota under metningen, och det var underligt, att man inte blev ormbiten. I ekan var det bekvämt att meta, men det var lättare då att tappa fisken i sjön på grund av att det var lite svårt att balansera den in över båten. Metkrokar hade vi av vanlig typ, köpta i handelsboden. Revarna, liksom flötena kunde variera. Sålunda hade man förr i min barndom revar av s. k. tvinnagarn, spunnet av tågor, två fina trådar hoptvinnade. De var starka med på grund av att de var ofärgade mindre fiskliga, då de syntes väl i vattnet. Vi brukade också metrevar av tagel. Hästtagelstrån knöts ihop samt tvinnades ihop två-trådigt. De snoddes mot låret, de två delarna, och tvinnades sedan ihop. De var starka samt då de var av svart färg mindre väl synliga i vattnet, som i våra sjöar är mörkt. Men dessa revar blev rätt klumpiga samt hade många knutar. De var som sagt starka men fiskligheten var sämre. Senare brukades vanlig maskintråd nr 12 eller kina-

ACC. N:R M. 10916:7.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

eller björntråd av någon grov sort. S.k. silva-garn, 6-trådigt (användes till mattvarp eller solv), var även gånat. Alla revar, som var starka var i regel klumpiga samt mindre fiskliga. De höll däremot, och man slet inte så ofta sönder dem, mistade krok och flöte. Men ville man ha napp ofta, var de "tingliga" donen att föredra. Dessa gick sönder också om man rådde få napp av en storhejare till fisk, så det var besvärligt att välja don. Vi småpojkar valde oftast det tingliga. Flötet gjorde vi själva av en kasserad kork, i nödfall av en bit tallbark, det senare om man slitit bort flötet vid sjön och inte hade något i reserv. Ofta satte man i st. f. pinne i flötet dit en bit av en fjäderpenna. Ju mindre flöte, dess mindre "blask" vid nedslaget i vattnet, varför fiskarna skrämdes mindre av ett litet och lätt flöte. Om man händelsevis slitit bort sin enda krok under en fisketur, så var man därför inte rådlös. Som ersättning tog man och böjde en knappnål samt knöt fast den vid reven. Det gick att få fisk på dylik krok, men de hade benägenhet att halka av, då hulling saknades. Jag fick t.o.m. en stor braxen en gång i sjön Skepen på en sådan provisorisk metkrok ("metjärn", som vi sade). Och ännu användes knappnålskrok av somliga storfiskare, då de metar opp "ma" = mört till agn på ang-

ACC. N:R M. 10916:8.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

elkrokarna vid gäddfiske på isen.

Vad hade vi då till bete vid metet? Det vanligaste var att gå och hacka opp maskar i gödselstaden, men dessa maskar var otäcka, så om det var möjligt letade vi i stället opp maskar i spånorna på vedbacken. De luktade i alla fall inte illa som "dyngmaskarna", som var gula i ändan. Jag har också varit med om att meta "rudor", d.v.s. sarv på gräshoppor. Vi gjorde oss dosor av näver i samma stil som de vanliga snus-"hurrorna". Det väntades inte länge, förrän man hade napp, om man hade gräshoppa på kroken. En fjäril kunde också duga eller en skalbagge, men mest brukades mask. Var sarven riktigt i tagen att nappa, och betet var slut, fick man napp om man bara trädde på kroken en bit av ett fräken.

Efter vi badat kom småfiskarna fram, och då brukade det gå bra att meta. Vi brukade någon gång skaffa oss bra metplatser inne i en sävrugge genom att med en lie slå av ett par-tre kvm yta, som var fri från säv. Här brukade det nappa ideligen. Likadant brukade man göra för att få ett präktigt metställe inne i fräkenväxtligheten. Särskilt var detta sätt användbart, när man ekmetade. Man började meta så fort sjön blev isfri, men annars var "Helga-Torsdag" den "Första metdagen". De erhållna

ACC. N:R M. 10916:9.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

småfiskarna bars samvetsgrant hem till mor, som gav katten de allra minsta, medan de övriga tillvaratogs och koktes eller stektes. Det var denna tiden, för 50 år sedan, inte så ofta man fick färskt på sommaren, och då kom även dessa små mörtar osv väl till pass. Och fiskarna själva var naturligtvis måna om att få smaka de fiskar, de fångat. Jag nämnde att detta krokfiske mest idkades som nöje och av småpojkar, men att också vuxna ställde sig vid sjön för att få fisk att använda till mat. Jag kommer ihåg många både bönder och vuxna hantverkare, som på söndagarna metade "på mask". Ja, soldatkåringen träffade vi en dag på, då hon stod och metade vid Madgöl. Det var tydligen läns i sovelkaret.

Jag sade nyss "meta på mask". En annan form av mete var att meta på större agn. Då hade man med sig till sjön två spön: ett vanligt att få småfisk på samt det andra med mycket stor krok samt stark rev. Då man metat opp någon riktigt liten fisk, som passade till bete på den grövre kroken, sattes det på och slängdes ut. Då kunde man om lyckan var god erhålla en stor gädda eller en dito abborre. Man lät en sådan raft ligga ute för natten; man slängde ut reven, och på storänden av raften lades en stor sten för att få den fastgjord, och så vittjade man på morgonen. Då

ACC. N:R M.10916:10.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

kunde det någon gång inträffa, att det satt en stor fisk, abborre eller gädda, ja, en stor ål också, på donen. I stället för mört eller annan liten fisk som agn brukade somliga använda en mindre grod, tagen vid sjöstranden. Man påstod verkligen att de större gäddorna var särskilt pigga att nappa på sådant agn.

En annan form av mete, som jag under mer än 30 år praktiserat, är mete på levande fiskagn. Men i st.f. att meta opp småfiskarna, använder jag en finmaskig, stor håv. Jag binder båten vid en risvase, som vi använder mycket i våra sjöar, kanske mindre nu än förr i tiden, sänker ner håven och drar efter en stund opp den. Då kanske det med en gång erhållits så många fiskar, att de räcker för mete under en hel dag. För att få agnfisken att leva, släpper jag dem i ekan samt låte vattnet i den stå en dm högt. Jag har då tre-fyra spön utslängda runt om båten, och är abborrarna och gäddorna i rörelse, kan fångsten bli mycket riklig. Abborrar på upp till kilot samt gäddor på 2-3 kilo är inget ovanligt vid dylikt mete. Visserligen sliter sig många av de större fiskarna, men man får ändå i de allra flesta fall mer fisk än man kan konsumera i det egna hushållet. I kristiden har jag genom fisket erhållit välkommet tillskott i den magra köttransonen samt även kunnat ge grannarna att smaka.

ACC. N:R M.10916: //.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Har man tur vid sådant hävande efter "sil" - så kallas här smågli av alla slags fiskar - kan det följa med också stora fiskar, både gädda och abborre. Jag har fått gäddor på över ett kilo och nästan lika stora abborrar på detta sätt, ja, två gånger under mitt liv fick jag i ett enda håvdrag 15 kilo stora abborrar var gång!

Vid hävning brukar man få mest ettåriga abborrpinnar att meta på, och de är de allra bästa som agn, för de lever längre och är livligare på kroken samt lockar därigenom de stora fiskarna att hugga. Tvåårsört i storlek som en ansjovis är också mycket attraktiva så länge de rör sig i vattnet, men då de dött måste storfisken vara riktigt i hugg för att de ska bry sig om agnet.

Metspöna vid "metning på sil" liksom det övriga, rev, tafs och krok, måste vara av kraftig typ. Spöna är av björk samt ej längre än c:a 4 m. samt ej för smala åt lilländan, detta för att de ska hålla en större fisk. Till rev brukar jag ha 12-trådigt bomullsgarn av typen mattvarp, vilket jag själv färgar svart eller grått. Kroken är vanlig metkrok men av det största slag som finns. Till tafs använder jag mässingstråd, fin, för att inte gäddorna ska klippa av reven.

ACC. N:R M. 10916:12.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Tiden för sådant fiske under året är från maj till september. Bäst brukar det vara i slutet av augusti. Jag brukar vara oppe tidigt på morgonen, börja omkring soluppgången, då är rovfisken hungrig och tar bra. Fångsten har jag i sump, så att jag har den levande med hem. De överblivna silen öser jag ut i sjön efter fisketurens slut så vida jag inte spar några stycken för att sätta på "stabbakrokar", som jag har utsatta under sommaren.

Vasarna är de bästa ställena att meta abborrar och gädda på som ovan nämnts, men om det inte skulle nappa där, försöker man vid vasskanter, vilket ibland kan ge mycket goda resultat. För att vasarna ska vara fina och samla småfisken, måste de risas ordentligt vart år helst, och är silen vid vasen, vet man att rovfisken drar sig dit.

Ett par episoder kan jag nämna vid mete på sil. För några år sedan var jag och en 16-årig son ute vid den djupaste vasen, omkring 6 m. Min pojke hade fått ett kraftigt napp av en gädda, men då han skulle dra opp den, gick spöet av en halv meter från toppen räknat. Pojken råkade i iver att ta tag i stumpan som seglade bort falla över relingen på huvudet ner i vasen ända till botten. Gäddan gav sig i väg, men pojken kom upp

ACC. N:R M. 10916: /3.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

om några sekunder, varvid jag grep honom i kalufsen och kragen och drog in honom över båtkanten. Hans huvudbonad gick all världens väg, och armbandsuret gick sönder.

Vid en annan vasa brast snörena i håven under arbetet, varvid "håvmannen", min brorson Sven Hartman, ramlade baklänges ner bland stakar och ris i vassen, ner till botten. Hans äventyr slutade också lyckligt, men i sticket fick han lämna sina glasögon, som sedan dess legat i ävjan och där de också för alltid får vara kvar.

Jag var ute på abbormete en vacker sommarmorgon. I ekan låg silen där de simmade piggt omkring. Jag satt vid en storvase nästan mitt i sjön med ryggen vänd åt fören. Då jag om en stund vänder mig om, vad får jag se? Jo, en orm, som nästan är över båtkanten, i färd med att stirra på småfisken på ekbotten! Jag ryste till men ser genast att det är en snok. Men ändå. Jag är inte trakterad av hans sällskap, varför jag snabbt ger honom ett slag över ryggen med mitt metspö. Troligen fick han nog, för han föll i vattnet och sjönk, och jag såg honom inte mer. Han hade varit på simtur från land till motsatta landet, och så fick han för sig att se vad det kunde vara för något vid vassen.

ACC. N:R M. 10916: 14.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Det händer ibland att vid större napp gäddan sliter sig, tafsen eller reven brister. Så hände det för mig en gång, som jag särskilt minns. Gäddan gick med krok och tafs. Så ett par år därefter sitter jag åter på samma ställe, vid en vase. En gädda nappar och halas också upp i båten. Men vad har hon för något som tränger fram på sidan? Jo, där sitter en gammal krok med tafs, som jag känner igen som mina. Gäddan hade svält ner dem, och sen hade de ätit sig ut på sidan. Hon synes inte ha lidit värst mycket av det, för hon var fet och präktig. Det hela visar, att gäddan är mycket "hemkär", d. v. s. hon lever och vistas helst i den del av sjön, där hon kläckts ut, alltså att hon inte vandrar. Däremot har abborren sådana instinkter. Ibland kan det vara alldeles tomt på detta fiskslag i en del av sjön, där det annars finns gott om det, och söker man så finner man dem i en helt annan del av sjön långt därifrån de var tidigare.

Vid håvning kan man få upp alla slag av fiskar, som förekommer i sjön, dock icke ål. Men kräftor har jag fått en gång, det första exemplaret, som setts efter inplanteringen tio år tidigare.

Den beteshäv, jag använder, är hemmabunden av mattvarp samt mycket vid, omkr. $1\frac{1}{2}$ m. i diameter. Struten är finmaskig samt lång. Den är upp-

ACC. N:R M. 10916:157FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

monterad på en ring av rundjärn, delad i fyra delar och så anordnad, att de går att hopsätta och ta i sär fort samt på så sätt också blir lätt att transportera med sig. Starka snören går från järnringen till en två meter lång stake, och i toppen av struten är en järnklump fastsatt för att håven ska sjunka lätt. En sådan hemgjord håv är betydligt effektivare än de maskinknutna och mindre, som finns att köpa i fiskredskaps-handeln.

Ståndkrok ("stabbakrok").

Detta slag av krokfiske är urgammalt här i denna trakt och bedrivs allt fortfarande samt lämnar i förhållande till antalet krokar ett gott fångstresultat av gädd främst men även abborre samt vissa tider på året ål. Redskapen är synnerligen enkla och därför billiga: ett några meter långt spö nedsatt vid en vasskant på lut utåt det fria vattnet, med c:a en halv meter av spöet ovan vattenytan, en rev, förr av spunnet nöttagel, nu av grovt garn av bomull, färgat eller ofärgat, och i revens nedre ände en vanlig stor metkrok. Reven är 3-4 meter lång, och jag brukar inte linda upp den, så att fisken, agnet, som lever då det påsättes,

ACC. N:R M. 10916:16.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

får fritt simma omkring och locka rovfiskarna. Annars kan man linda upp reven så långt, att kroken med betet hänger ett litet stycke ovan botten. Detta senare måste man alltid göra, då man i st. f. vanlig metkrok använder fisksax. Båda sätten har jag prövat och funnit goda. När man har vanlig krok samt låter reven vara lång och event. ligger på botten, är det inte bara gädda, som man kan fånga, eller abborre utan också större ålar, som är mycket begivna att nappa på "sil". Även större fiskar, som fastnat på kroken, kan inte rycka av reven, då stabben är fjädrande, men gäddorna kan möjligen klippa av reven, när det inte är tafs av metall eller annat ämne, som är hårt.

Man har dylika kroker utsatta hela året under det vattnet är isfritt, och om man inte kan håva opp agn, går det bra att meta upp t. ex. småmört. Detta kan man naturligtvis göra också på sommaren, om man inte har tillgång på en beteshåv. Hela tiden kan man sätta på nytt bete på kvällen samt vittja tidigt på morgnarna. Det är mycket viktigt att se efter krokarna tidigt ty ju längre de event. gäddorna osv får sitta på kroken, dess större möjligheter har de att slita sig loss, och så får de ju också slippa att plågas, om man ofta vittjar.

ACC. N:R M. 10916:17.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Den största gädda, som jag vid ståndkroksfiske fått, vägde 4 kilo. Av abborrar fick jag i en göl intill skolan mina hittills största, nämligen resp. 14, 15 och 16 hg. I denna sjö hittade jag för en tio år sedan efter islossningen två jätteabborrar, som dött av ålder, och de mätte i längd 54 och 52 cm. De var i upplösningstillstånd då de hittades, men säkerligen hade deras vikt varit lika respektabel som längden om man kunnat väga dem.

Av ålar har jag på detta sätt tagit många verkligt fina exemplar, och då betet varit småfiskar och inte mask, har inga andra än de större kunnat nappa. De största har varit över två kilo och inga mindre än omkring ett. Ett märkligt ålfiske var jag med om för länge sedan. Då jag skulle vittja en morgon satt ålen i toppen på spöt, insnodd i reven. Men den satt fast, och det var ju huvudsaken. Att ålar nappa på dagen är ju synnerligen ovanligt, men detta har jag kunnat konstatera två gånger vid vittjning av mina ståndkrokar. En ål på mete under dagen är dock mycket mera sällsynt. En torpare Carl Petersson, Bläsemåla, fick en på detta sätt i Hammarsjön, och han blev samerligen överraskad över fångsten. Många gånger har jag i stället för fisk på ståndkrokarna erhållit måsar, och en gång en gräsand, som inte kunnat motstå lockelsen att svälja "silet".

ACC. N:R M10916:18.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I äldre tid, före jag minns, hade man tillverkat både tråd till met-revar, nät och håvar samt ståndkrokarna av fina tågor av lin samt tvinnat ihop så många trådar att det blev tillräckligt tjockt och starkt och höll för de stora fiskarna. Man färgade så gott sig göra lät med mossor eller bark, varigenom tråden också impregnerades mot vattnets störande verkan.

I samband med min lilla skildring av mete och ståndkroksfiske kan jag inte låta bli att nämna att jag två gånger råkat illa ut för mitt stora intresse för fiske. Abborrarna har vassa ryggfenor samt taggar på gälar och andra fenor än de på ryggen, men den farligaste är ändå den främsta ryggfenan. Två gånger har jag stuckit mig illa på abborrarna samt fått så svår blodförgiftning, att jag måste gå till läkaren. Sista gången var jag värst illa där, och då jag den gången cyklade till stationen för att resa till Emmaboda-doktorn, måste jag lägga mej att vila i en hage en timme, innan jag orkade fortsätta. Efter en liten operation gick det onda bort, men än i dag brukar jag få ont efter ett stick av en abborrfena.

ACC. N:R M. 10916:19.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUNDAngelriske(isfiske).

Även vintertid har man sedan gammalt här i orten försökt sätta försåt för sjöarnas invånare, och det är fiske på isen efter gädda, som jag åsyftar. Detta slag av fiske är det enda, jag inte själv har utövat, därför att jag på grund av reumatism ej vågat stå på sjön och frysa. Men jag har ändå sett på stundvis, hur andra bedrivit det samt vet vad den som brukas och hur det går till.

När man går för att fiska på isen, har man med sig en yxa (bålyxa) eller isbill (på senare tid har man isborr). I en korg har man de enkla redskapen, revar med påsatta angelkrokar av vanlig typ och form, små smala spön samt mörtar till agn. Dessa senare kan också metas upp före utställningen av krokarna på samma sjö, där de sätts, och slyor att sätta intill vakarna kan man också skaffa sig på fiskeplatsen.

Förr hade man revar av spunnet nöttagel, bildade av två hoptvinnade tageltrådar. De var både starka samt bra därigenom, att vättnet inte sögs upp av dem utan de var ständigt mjuka och isfria. Nu har man grov bomullsrev, liknande mattverp men då denna består av endast 6 trådar är angelrevarna tvinnade av 12, 18 eller 24 trådar, så att det ska hålla en

ACC. N:R M. 10916:20.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

gädda av allra största formatet. Har man sålunda inga "ma", betesmört, med sig, så gäller det att meta opp sådana. Man hugger då en vak på en plats, där man vet att mörten rikligt förekommer. Till krok har man antingen en knappnål böjd i krokform eller en av allra minsta slaget metkrok, vanlig. Reven utgöres av en mycket smal, svart maskintråd, t.ex. nr 40. Till att sätta på till bete åt mörten har man antingen "pullingar", d.v.s. små feta larver från en alstubbe, eller också lite vetemjölsgög eller rått fläskspäck. Som flöte användes kork men mycket litet. Då betesfrågan är klarad, är det att sätta i gång. Vakor huggs ut med jämna mellanrum vid (utanför) en sävrugge eller annan sedan gammalt känd bra fiskeplats. Är isen mycket tjock, är det arbetsamt att med yxa hugga upp vakarna. Då går det bättre med en isbill och allra bäst med isborren. Här använder man fortfarande mest bältyxan sedan gamla tider. En skopa av trä finns kanske också med, annars blir det att ta till nävarna för att ösa vakarna fria från issmulor. Så tar man vidjorna och planterar ut en vid vart hål, och på dem ska sedan revarnas ögla hängas upp, sedan man först mätt avståndet till botten. I st.f. vidjor använder många nu en ståltråd, i vars spets man fastsett en rödfärgad kork, som synes på längre

ACC. N:R M. 10916:21.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

håll än den smala vidjan eller ståltråden. Vidjan eller ståltråden sättes fast i ett hack som gjorts med yxan eller isbillen, varpå man öser en handfull vatten på, och när det frusit står vakaren fast. Sen agnas krokarna på och sättes ut, varefter det är att avvakta fällningarna, som visar att det är napp. Här betesmörten metats upp i förväg, så förvarar man dem levande så länge som möjligt. Detta kan inte ske i ett blankt kärl utan bara i en svart järngryta eller träbalja i källaren. Almaskarna förvaras i en näverhurra eller annan ask, där man förut lagt i lite mjöl.

Det är nu för fiskaren att sakta promenera längs linjen av upphuggna vakar eller ännu bättre stå stilla, tills "fällning" synes någonstans. Det är då att skynda för att i det lämpliga ögonblicket ge gäddan ett mothugg samt därefter hala in enligt konstens regler. Och att det är en konst att sedan det fällt verkligen också få upp gäddan, det vet jag. Jag minns att jag som liten pojke var nere på "vår" sjö i Fåglasjö och gick på skridskor. Där var då en karl och fiska gäddor. Det fällde då in till där jag stod, och då fiskaren var långt ifrån ville jag vara tjänstaktig samt högg tag i reven. Men jag förstod inte att ge mothugget, utan

ACC. N:R M. 10916:22.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

gäddan spottade ut kroken med betet samt gick sin kos. Det var inga tack-
sägelse jag fick ta emot utan fiskaren var arg som ett bi och bad mig
dra åt skogen i valda ordalag.

Det gäller att få vakarna tillräckligt vida, så att om en jätte-
gädda skulle nappa, det går att få henne genom hålet och hon inte fast-
nar i det. Det fick en fiskare för några år sedan erfara på Torrgöl, ty
då han fick gäddan fram till vaken, befanns den för liten till gäddhuvu-
det. Han stack då ner handen i vaken för att ta tag i gäddans gällock-
men då bar det sig inte bättre än att vår fiskare fick ett kraftigt bété
så att han drog bort handen. Gäddan passade på att ge sig i väg och slét
sig lös!

Numera köpes angelkrokarna i handelsboden, men förr fick antingen
fiskaren själv tillverka sådana för sitt behov eller be smeden i byn
göra dem. Jag såg som barn både smedtillverkade och hemmagjorda. De se-
nare tillverkade man av spröten på söndriga paraplyer. Spröten var den
tiden runda, nu är de som U-balkar till formen och duger inte att göra
angelkrokar av. De blev riktigt fina med vassfilade spetsar och hullingar.
För att få hullingen riktigt fast tog man lödning med tenn till hjälp.

ACC. N:R M.10916:23.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Angelfisket efter gädda bedrives i huvudsak för hushållet, men om det skulle slumpa sig att fångsten blir för riklig tidvis, säljes en del av fångsten till samhällena. Som detta fiske i allmänhet drives minskas beståndet av gädda knappast mer än tillväxten, däremot är nät- och ryssj-fisket om värarna under leken fördärvligt. I gemensamhetsfiskenas sjöar ses till att fiskbeståndet inte skattas allt för hårt, medan i några sjöar, t.ex. Skepen, angelfisket på isen måste betraktas som rena rovfisket. På söndagar och under helger bilar folk från samhällena och från trakter långväga ifrån dit och tjugtals fiskare kan vara i aktion samtidigt. På Nätterhövden, där nu är gemensamhetsfiske, hände det ibland före organisationens tillkomst, att ett enda lag från andra trakter kunde ta upp 100 kilo gädda på en enda dag. Och då dessa fiskare återkom ofta, så fruktade man att sjön skulle bli helt renskrapad från gäddor. Nu är det annan ordning, och beståndet av denna vår värdefullaste insjöfisk är rikt, så att när man nu fiskar till husbehov man lätt kan fånga sig "ett kok" vare sig det är öppet vatten eller isbelagt.

Att meta upp "ma" brukar i allmänhet vara tålamodsprövande för dem som syssla med fiske på isen. Man har därför börjat inköpa mört från

ACC. N:R M. 10916:24.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

sådana, som enbart fånga mörst, t. ex. vid åmynningar med nät eller genom att hugga vakar och sänka ner nät, mjårdar o. a. fångstredskap. Priset har hållit sig vid 10 öre per styck. Det är mest personer från samhällena, som köpa betesfisk, rena nöjesfiskare alltså, medan man här på landsbygden fortfarande som förr tar sin egen ma. Dessa nöjesfiskare från samhällena använder ofta saxar för gädda, och även här ute på själva landet är de vanliga. De är ju bra i den meningen, att när man satt dem kan man gå hem och sen när man vill gå och dra opp event. gäddor och slippa att gå och frysa på isen. Men det är inte så intressant som riktig angel, då det beror på fiskarens skicklighet, om gäddan ska åka med upp, blir alltså mera sportsmässigt. Och fisken ska väl också ha sin chans?

Jag nämnde tidigare att gemensamhetsfiskena också planterar in av både sådan fisk som förut finns men inte i tillräcklig mängd såsom gädda, samt fiskslag, som tidigare inte funnits, t. ex. sutare, röding osv. I Törn släpper man ut massor av gäddyngel årligen från en egen kläckningsinrättning vid norra änden av sjön, i Törsbo, där man använder sig av därvarande kvarn som anstalt. Vid Nätterhövden anordnades också ett år en dylik anstalt men det misslyckades, då vattnet sinade innan rommen hann

ACC. N:R M. 10916:25FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

kläckas.

Långrevsfiske.

Detta slag av krokfiske har av ålder bedrivits i dessa sjöar och redskapet har nog inte ändrats mycket i fråga om utseende eller användningssätt. Det skulle då vara vad reven gjorts utav samt lådan, som förändrats från förr till nu.

I äldre tid spann och tvinnade man garnet till rev av det bästa av linet, tågorna. Man hade garnet naturfärgat i allmänhet, möjligen förut impregnerat genom kokning i barkspad. Som bekant består revarna nu av bomullsgarn, s.k. mattvarp, 6-trådigt eller 9-trådigt. En rev består av stam, själva reven, samt å densamma anbringade tafsar, c:a en halv meter långa, och varje tafs hade en medelstor, vanlig metkrok. Så hörde till reven också en låda, fyra sidor samt en spjälbotten. I övre kanterna på de fyra sidorna var sågade skåror, t.ex. 25 på var sida, om reven var på 100 krokar, för att fästa tafsarna, och i själva lådan var reven. Ibland hade man lämningar utanför sidorna att fälla opp över krokarna, så att dessa inte fäste sig i kläderna, när man bar revlådan. Hade man inga lämningar, spikade man i botten på lådan fast en meterlång stake, varigenom man kunde

ACC. N:R M. 10916:26.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

bära revlådan på axeln. En senare uppfinning var bara två sidor med lämmar, och mellan dem ett lärftstycke av träsidornas längd (bredd), vilket tjänstgjorde som botten. Efter det man fäst tafsarna, hälften på var sida, kunde man rulla ihop det hela och bära det under armen eller lägga på cykelns pakethållare. Bekvämt och praktiskt.

När man lade ut reven, var den förstås agnad, och till det användes i allmänhet daggmask (ålmask), plockad under natten kring huset och i trädgården. Med en kniv skar man av maskarna i lagom långa bitar samt satte på. Jag har den mesta tiden jag fiskat satt på "sil", som jag håvat opp vid en vase. Detta slags agn är lättare att få tag i och ger lika bra resultat. Man måste ju vara två, då man lägger ut och tar opp reven, en att ro och en att ta opp och sätta tafsarna i lådans kanter. Och naturligtvis ta hand om fiskarna. Ofta användes en undertagshäv vid vittningen, för att fiskarna inte skulle gå sin kos. Agnade man med mask, var fångsten bestående utom av ål av braxen, abborre, mört samt lake och gädda. Den sistnämnda fisken nappar inte på mask, men om en annan fisk fastnat först, kan en gädda hugga på mörten och bli fast.

Skräddaren Karl Jonasson, Visseljärda samhälle, fick en gång en gädda

ACC. N:R M. 10916:27.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

på ålrev, agnad med mask. Först hade en mörkt fastnat, därefter en halvki-
los abborre, och sist en gädda, som vägde 8 kilo. Det gick ett par timmar,
innan besten tröttnat, så den kunde halas in till ekan och med ett grepp
i gälarna lyftas in. Detta var den största gädda, som jag hört ontalas
och som tagits på ålrev.

De ålar, som tar på mask, är i regel små, men en och annan större fö-
rekommer ju också, ett par kilo de största. Så små som dagmaskar har man
också ibland kunnat notera.

Som barn var jag med och lade ut ålrev i bl.a. Skepen och Hammar-
sjön. I den förstnämnda lade vi ut på kvällen innan mörkt, varefter vi
avvaktade vittjningen till kl. 4 på morgonen i höet på en torparens slin-
der. Vi hade dock inte mycket för besväret, bara ett par ålsnärtar samt
braxen-flättingar och andra värdelösa fiskar. Så vi gick inte dit mera.
I den sistnämnda sjön var det däremot gott om ål, och vi var där ofta.
I en del av sjön var det gräsbottnen, och om en ål tagit där, snodde han
ihop engräsboll om sig så stor som en "skäppkorg". Det var inte lätt att
få in detta tunga knyte i båten utan att reven brast.

För att reven skulle sjunka till botten använde vi stenar, som med

ACC. N:R M. 10916:28.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

jänna mellanrum knöts fast. I bägge ändarna på reven hade vi trästickor som flöten, så att vi skulle veta var vi hade ändarna vid upptagandet.

Pirk eller pimpel.

Detta slags fiske brukas och har brukats rätt sparsamt i dessa sjöar. För gjorde man sina pirkar själv av en tennbit, nu köper man dem i fiskredskapsaffärerna eller hos postorderfirmorna. Jag har själv använt mej av pirk, men jag ledsnade snart, då det sällan blev resultat. Vid mina pirkar var det lina av guttafs, och spö av gängse typ med förvaringslåda för pirken i skaftet hörde till. I början fick jag några granna abborrar vid vasarna, men sedan fisken lärt sig att känna igen donen, upphörde de att nappa.

Drag.

Drag av många olika typer användes mycket i alla våra sjöar. Till att börja med gjorde man sig drag själv, antingen sådana att använda naturlig fisk på, eller med en bleckbit, blank, eller ett gammalt skedblad av bleck eller aluminium. De var icke mycket fiskliga, varför man helst använde köpta skeddrag eller drag med konstgjorda fiskar på. Men det är

ACC. N:R M.10916:29.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

med drag av alla slag som med pimpel;har man farit omkring sjön titt och ofta med dem,synes fiskarna inte bry sig om dem utan napp kommer mycket sällsynt.Har man använt ett visst slags drag en tid,så kan man byta om,och därigenom går det att lura fisken att hugga.Mest använda i dag som förr i tiden är skeddragen,både för gädda och abborre.Här brukas sällan vinda till dragen utan linan nystas opp bara på en trästicka.

Det slags drag,som kallas utter,har aldrig brukats mig veterligt,i Vissefjärda sjöar.Icke heller är huggkroken vanlig,jag har aldrig använt sådan eller sett andra ha den som hjälp vid krokfisket.Ankare användes av somliga som fiskar i båt,och dragg brukas också,mest provisoriska,när man ska leta reda på rev eller nät,som sjunkit.

Historier från sjön.

Sjön Skepen är belägen i tre län:Kalmar,Kronobergs och Blekinge.Kommastenen(röset) är beläget ute på en ö,som heter Smörasken,och där säges man kunna sitta och meta i Kalmar län,ha maskdosan i Blekinge län samt slänga opp fiskarna i Kronobergs län.

Sjön(gölen) Smedgöl säges ha fått sitt namn av att en smed drunknat i den vid fiske.Han hade supit sig full,och så gav han sig ut att ro i

ACC. N:R M.10916:30.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

käringens baktråg. Det gick illa, och smeden blev borta.- I denna göl synes i södra änden vid lågvatten en stenåldersbåt, urholkad av en stock, men man har inte brytt sig om att dra opp den. Det skulle ställa sig för besvärligt och dyrbart, då stranden är dygig och med gungflyn. Och för resten är sådana ekstockar rätt vanligt förekommande i sjöarna här.

Den största gädda, som fångats i Nätterhövden, vägde 11 kilo. Den togs på ett mörtnät, som den snott in sig i, så den inte kunde göra sig fri.

I Torrgöl berättas det om verkliga jättefiskar. En fiskare, som metade vid stranden, såg en fälla, som han tänkte gå ut på för att räcka bättre. När han steg ut på fällan, började den röra sig: det var en gädda!

I samma göl hade ovannämnde fiskares hustru lagt gardiner i blöt (trädgardiner). När hon kom för att tvätta opp dem, var en ganska stor gädda insnärjd och togs som god pris.

En dag för många år sedan var jag ute på Nätterhövden och metade. Då fick jag se en gädda i full fart efter en mört. Den stackars mörten gjorde det ena luftsprånget efter det andra, vände i skarpa kurvor och gjorde allt för att undgå förföljaren, som lik en torped skar fram genom vattnet. Plötsligt hoppade den lilla mörten opp på ett schaningablåd, och där låg hon några sekunder stilla, medan gäddan fortsatte framåt. Så gjorde mörten ett hopp och kom ner i sitt element igen, räddad för den gången!-